

مقایسه چکیده‌های تولیدی علوم انسانی و اجتماعی با سایر شاخه‌های علوم در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد واحد علوم و تحقیقات خوزستان و ارائه راه کارهای بهینه‌سازی (از لحاظ مطابقت با استاندارد چکیده نویسی ۲۱۴)

فریبا نظری^۱ | محسن حمیدی^۲

۱. گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران Nazari_lib@yahoo.com
۲. گروه کتابداری و اطلاع رسانی، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران (نویسنده مسئول) m_Hamidi_46@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۳/۲۲

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف بررسی میزان انطباق استاندارد چکیده‌نویسی (ISO ۲۱۴) در چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های دوره‌ی کارشناسی ارشد واحد علوم و تحقیقات خوزستان در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۹۰ صورت گرفت.

روش پژوهش: روش پژوهش حاضر پیمایشی-تحلیلی و از نوع کاربردی است. در مجموع ۳۴۶۹ پایان‌نامه به منزله‌ی جامعه‌ی آماری انتخاب شد. جهت تهیه‌ی استانداردهای مورد نیاز و بررسی میزان انطباق آن‌ها با استاندارد چکیده‌نویسی، متن اصلی استاندارد بین‌المللی ISO در چکیده نویسی و متن ترجمه‌ی فارسی این استاندارد مورد بررسی قرار گرفت. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار اس پی اس اس نسخه ۲۱ تجزیه و تحلیل شد و با کمک فراوانی، درصد و شاخص‌های χ^2 به شرح یافته‌های پژوهش اقدام گردید.

یافته‌ها: بیشترین سهم رعایت عناصر در چکیده نویسی، متعلق به عنصر جایگاه با سهم (۳۴۶۹) یا (۱۰۰ درصد) و سپس مؤلفه اصطلاح‌شناسی و روش‌شناسی بوده و در آخرین رتبه مواد غیر متنی است. در زمینه بیان رتبه مورد دستیابی هر رشته تحصیلی از مجموع امتیازات، در اولویت‌های نخست، رشته‌های زبان انگلیسی، کتابداری و مشاوره و در بدترین موارد رشته‌های آبیاری و علوم سیاسی است.

نتیجه‌گیری: مهم‌ترین نتایج نشان داد که به‌طور متناوب و نه یکسان، از تمامی عناصر استاندارد ۲۱۴ در نگارش چکیده‌های این دانشگاه یا رشته‌های موجود در آن بهره‌گیری شده است که نتایج حاصل از آزمون تی تست فرضیه نیز موجب تأیید آن گردید، و معلوم شد بیش از نیمی از چکیده پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد این دانشگاه با استاندارد ۲۱۴ مطابقت دارند.

واژه‌های کلیدی: استاندارد ایزو ۲۱۴، پایان‌نامه‌های دانشگاهی، چکیده‌نویسی، چکیده‌ها، دانشگاه آزاد اسلامی، علوم انسانی و اجتماعی، واحد علوم و تحقیقات خوزستان.

* این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی مصوب در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان می‌باشد.

مقدمه

با توجه به حجم روزافزون اطلاعات، استفاده از چکیده‌ها برای ارائه جامع، دقیق و مختصر متن بیش از پیش ضرورت می‌یابد و همچنین با توجه به نقش چکیده در ایجاد سرعت و دقت بازیابی اطلاعات مرتبط با نیازهای اطلاعاتی ایجاد یک‌پارچگی و جلوگیری از پراکندگی و چندگانگی در تهیه و ارائه آنها ضروری است. چکیده پایان‌نامه بخشی از پایان‌نامه دانشجویان کارشناسی، کارشناسی‌ارشد و بالاتر است که از لحاظ نوع چکیده‌نویسی، معمولاً به صورت تمام نما تهیه می‌شود (استیری، ۱۰۳، ۱۳۷۱-۱۱۳). از طرفی چکیده مقالات یکی از ابزارهای دستیابی به نتایج پژوهش‌ها، آگاهی از موضوعات روزآمد تخصصی و پیشرفت‌های علمی است، و نیز با کمک به تلخیص اطلاعات، در روند ذخیره، اشاعه و بازیابی منابع اطلاعاتی ردیف دوّم سهم به سزا دارد. هم‌چنین، نقش آن در نظام‌های جست‌وجوی رایانه‌ای بازیابی اطلاعات قابل توجه است (مختاری، ۱۳۸۲، ص ۴۳).

بررسی کیفیت چکیده‌ها، شناخت نقاط قوت و ضعف آنها و تعیین میزان انطباق آنها با استانداردهای بین‌المللی، یکی از روش‌های اصولی بهینه‌سازی محتوای اطلاعاتی آنها و ایجاد زمینه هم‌سویی و هماهنگی با روندهای علمی بین‌المللی به شمار می‌آید. چکیده‌ها از طریق تسهیل شناسایی مدارک چاپی و ایجاد امکان دسترسی به مدارک ذخیره شده، نه تنها در انتخاب مدرک و گردآوری اطلاعات نقش چشمگیری دارند، بلکه در نظام بازیابی اطلاعات نیز نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کنند (لنکستر، ۱۳۸۲، ص ۱۵۰). چکیده‌نویسی، به معنای تشخیص جوهره یک متن و ارائه آن به صورت مختصر همراه با صحت و وضوح کافی است. در حال حاضر استانداردهای بین‌المللی برای تهیه و ویرایش چکیده‌ها رواج دارد. از جمله استانداردهایی که سازمان بین‌المللی استاندارد ایزو در این مورد تهیه کرده، استاندارد ایزو ۲۱۴ است که اختصاص به تهیه و تدوین چکیده دارد. "این استاندارد بر بیان هدف یا اهداف پژوهش، ذکر روش‌شناسی تحقیق، پرداختن به بحث و

نتیجه‌گیری و بالاخره ارائه اطلاعات جانبی و در عین حال مهم در چکیده (به ویژه چکیده تمام نما) تأکید می‌کند" (صدیق بهزادی، ۱۳۸۱). تعیین میزان این انطباق، شاخصی برای برآورد میزان رعایت این استانداردها در ابعاد گوناگونی چون: دامنه و کاربرد (رهنمودهایی برای تهیه و ارائه چکیده مدارک به ویژه مدارک دست اول)، اهداف (ارتباط چکیده با موضوع مورد نظر، جست‌وجوی متن کامل اثر، اجتناب از دوباره خوانی مطالب غیر ضروری) محتوای مدارک (هدف پژوهش، روش‌شناسی، ابزار، پرهیز از کاربرد اختصارات، بیان یافته‌های پژوهش، نتایج پژوهش، رعایت محتوا) و نحوه ارائه و سبک (رعایت تعداد کلمات (طول چکیده)، رعایت سبک در نوشته، جایگاه چکیده (استفاده از افعال معلوم)، بیان ضمائر در قالب سوّم شخص، وجود کلید واژه در چکیده و برگرفته شدن کلید واژه‌ها از متن، اطلاعات ثانوی) آن‌هاست. در نتیجه ایجاد هماهنگی و انسجام مطالب در چکیده است، به شکلی که بتوان هدایت مطلوب و هدف‌مند مجموعه‌های منابع علمی را به شکلی اصولی‌تر و بنیادی‌تر مدیریت نمود (استاندارد ایزو، ۱۳۷۹، ۶۰-۴۲). البته یکی از موارد در باب عدم توجه به کارت‌های مدارک از متن استاندارد، به علت غیر قابل کاربرد بودن آن در روند این پژوهش مورد اشاره قرار نگرفته است. هدف اصلی این پژوهش تعیین میزان رعایت استاندارد چکیده نویسی (ایزو ۲۱۴) در چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد علوم و تحقیقات خوزستان است. با توجه به مطالب ذکر شده سؤال اصلی پژوهش به این صورت بیان می‌گردد: چکیده پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد واحد علوم و تحقیقات خوزستان به چه میزان با استانداردهای بین‌المللی در چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) انطباق دارند؟ و نقاط قوت و ضعف آنها کدامند؟ و در نهایت چه راه‌کارهایی را در خصوص بهبود کیفی آنها می‌توان ارائه نمود؟

تهیه چکیده‌های منطبق با ایزو با توجه به ملاک‌های عنوان شده در متن ایزو موجب آن خواهد شد که چکیده‌هایی استاندارد و قابل استفاده در عرصه‌های بین‌المللی تولید شود، و

بودند مانند هدف، بیان یافته‌ها و ...، به میزان نازل‌تری استانداردها رعایت گردیده است.

تیبو^۲ (۱۹۹۲) در تحقیقی با عنوان "چکیده‌نویسی به وسیله ۹ قانون: تحلیل محتوای چکیده‌های علوم طبیعی، جامعه‌شناسی، و علوم انسانی با دلالت بر چکیده‌نویسی" به بررسی ساختار محتوای ۱۲۰ چکیده در زمینه شیمی، جامعه‌شناسی، و تاریخ پرداخت و نتیجه گرفت که مقایسه چکیده‌ها با معیارهای ایزو^۳ و انسی^۴ در کلیه زمینه‌ها مناسب است. وی هم‌چنین نشان داد که انتشار استانداردها برای نگارش چکیده‌ها بیشتر در حوزه‌های علوم کاربرد دارد نه در حوزه‌های علوم انسانی.

هاوکینز، لارسون و کاتون^۵ (۲۰۰۳) با استفاده از ۳۰۰۰ چکیده‌ای که ساختار و ترکیب‌بندی جدید در حوزه علوم اطلاع‌رسانی را داشتند، فایده ساختار بازنگری شده را بررسی کردند. آن‌ها می‌خواستند بدانند که آیا ساختار جدید به میزان کافی، مطالب مرتبط با علم اطلاع‌رسانی مثل پایگاه لیزا را بازیابی می‌کند یا نه؟ ساختار مورد نظر با جمع‌آوری عبارت‌هایی از گروه‌های موجود در ۱۳ سرعنوان اصلی تهیه شد. هر چکیده فقط در یک شماره رده‌بندی که معرف یک سرعنوان اصلی و یک سرعنوان فرعی برای کاربران است، درج گردید. با حضور چکیده‌های رده‌بندی نشده، وجود شکاف بین چکیده‌ها آشکار گردید. فقط ۱۹ درصد از جامعه مورد مطالعه در سرعنوان اصلی خود حضور داشت. آزمون با ۱۲۶۵ چکیده تکرار شد و نشان داد که چکیده‌ها در ۱۱ بخش اصلی، توزیع مناسبی دارد. سرعنوان‌های فرعی هم آزمایش گردید، ولی تنها به عنوان بخش‌های گسترش پذیر در نظر گرفته شدند.

جکسو^۶ (۲۰۰۶) در مقاله‌ای تحت عنوان "دسترسی همگانی به اطلاعات چکیده‌نویسی و نمایه‌سازی علمی"^۲ به بحث درباره این موضوع پرداخته و پس از مطالعه و تحلیل

این کار تنها از طریق رعایت مفاد استاندارد چکیده‌نویسی فراهم خواهد آمد.

فرقدان (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی میزان انطباق چکیده مقالات فصلنامه گنجینه اسناد با استاندارد چکیده نویسی ایزو ۲۱۴" با مطالعه ۵۴ مقاله تألیفی دارای چکیده از میان ۲۱۰ مقاله در ۴۰ شماره ده سال اخیر فصلنامه گنجینه اسناد دریافت که ۴۴/۴۵ درصد از مقالات دارای چکیده راهنما و ۳۳/۳۳ درصد دارای چکیده تلفیقی هستند، و تنها ۲۲/۲۳ درصد دارای چکیده تمام نما هستند. هم‌چنین میزان رعایت استانداردهای چکیده نویسی ایزو ۲۱۴، در چکیده‌های تمام نما بیشتر از چکیده‌های راهنما است. میزان رعایت استانداردهای چکیده نویسی ایزو ۲۱۴، در کل مقالات مورد مطالعه نشریه ۶۸/۵۱ بود.

شعبانی و همکارانش (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی میزان انطباق چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های دوره‌ی دکتری عمومی دانشگاه علوم پزشکی اراک با استانداردهای چکیده‌نویسی (ISO 214)" به مطالعه و بررسی ۳۲۸ چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های دوره‌ی دکتری عمومی دانشگاه علوم پزشکی اراک در سال‌های ۸۷-۱۳۷۸ پرداختند. ذکر اطلاعات کتاب‌شناسی با رعایت در ۴۸ چکیده (۱۶/۴ درصد) در سال ۱۳۸۴ بیشترین میزان فراوانی و درصد را به خود اختصاص داد، در حالی که بیان یافته‌ها و نتایج فرعی و ثانویه در هیچ چکیده‌ای ذکر نشده بود و این مورد کمترین میزان فراوانی و درصد را به خود اختصاص داد. یافته‌های آزمون خنثی دو^۱ نشان داد که به جز هدف در بقیه‌ی موارد تفاوت معنی‌داری بین میزان رعایت استانداردها بر اساس سال‌های مختلف وجود دارد. در چکیده‌های تحت بررسی، استانداردهای چکیده‌نویسی (ISO ۲۱۴) در مواردی که به صورت صوری و شکلی بودند مانند نتایج پژوهش، حفظ اطلاعات اصلی پایا ننامه و ...، به میزان قابل قبولی رعایت شده است. در حالی که در مواردی که به صورت محتوایی

2 Tibbo

3 International Standard Organization (ISO)

4 American National Standard Institute (ANSI)

5 Howkinz, lawrson & Cuton

6 Jacso

نمونه‌هایی از دسترس پذیری باز به اطلاعات به صورت چکیده‌نویسی و نمایه‌سازی علمی دریافت، استفاده از ابزارها و روش‌های قدیمی نمی‌تواند جایگزین مناسبی جهت پایگاه‌های اطلاعاتی چکیده‌نویسی و نمایه‌سازی شود، اما می‌تواند مکمل خوبی باشد

ساپری^۱ و دیگران (۲۰۰۸) در پژوهش خود با عنوان "محتوای چکیده‌ها: ساختار منطقی چکیده‌های دانشگاهی در داروشناسی، زبان شناسی و ادبیات"، به بررسی عناصر استاندارد بین‌المللی ایزو ۲۱۴ بر روی ساختار چکیده‌های مقالات منتشره در مجلات علمی و بین‌المللی حوزه‌های موضوعی داروشناسی، جامعه شناسی و زبان و ادبیات اسلونی پرداخت و به این نتیجه رسید که چکیده‌های بومی داروشناسی نسبت به استاندارد بین‌المللی در مفهوم متفاوتند، در حالی که این اختلاف در چکیده‌های بومی رشته جامعه شناسی خیلی کمتر است. در حوزه زبان و ادبیات اسلونی تنها چکیده‌های بومی بررسی شده‌اند. اختلافات شناخته شده در پاره‌ای از موارد به روش‌ها نسبت داده شده‌اند، اما به طور کلی به نقش متفاوت مجلات و مقالات در جوامع تخصصی و نیز اختلاف در استنباط از نقش چکیده‌ها بستگی دارد. یافته‌های پژوهش سؤالات مرتبط با ساختار چکیده‌های مورد نیاز برخی ناشران مجلات بین‌المللی را افزایش می‌دهد.

هارتلی و بتز^۲ (۲۰۰۹) در پژوهش خود به بررسی نقاط ضعف رایج در چکیده‌های سنتی علوم اجتماعی پرداختند. آنان در این پژوهش، ۱۰۰ چکیده‌ی سنتی منتشر شده در ۵۳ مجله علوم اجتماعی را در بین ماه‌های ژانویه و نوامبر ۲۰۰۸ به‌طور تصادفی انتخاب کردند. ابزار گردآوری پژوهش یک سیاهه‌وارسی محقق ساخته بود که مؤلفه‌های آن از ۵ جزء اساسی موجود در چکیده‌های ساختار یافته (سابقه، هدف، روش‌شناسی، یافته‌ها و نتایج) و ۲ مؤلفه‌ی دیگر از قبیل: شرکت‌کنندگان و محل مطالعه بود. نتایج در این پژوهش در ۲ بخش گزارش شدند: ۱. نتایج حاصل از بررسی حضور و عدم

حضور اطلاعات کلیدی در چکیده‌ها. ۲. نتیجه دیگر بررسی این‌که تا چه اندازه محدودیت کلمات در یک چکیده در میزان حضور اطلاعات، محدودیت ایجاد می‌کند. میزان حضور اطلاعات در چکیده‌های مورد بررسی بدین شرح بود که: هدف (۹۲ درصد)، یافته‌ها (۸۸ درصد)، روش‌ها (۸۴ درصد) و نتایج (۷۸ درصد). هم‌چنین، نتایج نشان داد که تنها بیش از نیمی از چکیده‌ها (۵۶ درصد) اطلاعات پس‌زمینه‌ای، ۵۸ درصد سن شرکت‌کنندگان، ۳۶ درصد تعداد شرکت‌کنندگان و ۱۲ درصد جنسیت آن‌ها را بیان کرده‌اند. هم‌چنین تنها ۲۷ درصد چکیده‌ها محل انجام پژوهش را ذکر کرده بودند. در بررسی طول چکیده‌ها نیز یافته‌ها نشان داد که یک رابطه‌ی مثبت و معناداری میان طول چکیده‌ها و میزان حضور اطلاعات کلیدی وجود دارد. در نهایت پژوهشگران جهت بهبود کیفیت اطلاعات موجود در چکیده‌های سنتی علوم اجتماعی یک سیاهه‌وارسی ساده ارائه نمودند.

هانس‌وان و آنوگبوزی^۳ (۲۰۱۰) در پژوهشی به بررسی کیفیت چکیده مقالات تحقیقات تجربی پرداختند. هدف از انجام پژوهش این بود که کدام یک از متغیرهای؛ تصمیمات گرفته شده توسط سردبیر؛ تعداد نویسندگان هر مقاله، جنسیت نویسنده اول؛ نوع نهادی که نویسنده به آن تعلق دارد و طول مقاله، کیفیت چکیده مقالات تحقیقات تجربی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. پژوهش‌گران در این پژوهش مطابق با اهداف پژوهش، ۷۴ چکیده از مقالات ارسال شده به پژوهش در دانشکده‌ها را در یک دوره ۲ ساله از طریق نمونه‌گیری تصادفی انتخاب و با استفاده از روش‌های کمی و کیفی مورد تجزیه و تحلیل نشان داد که از ۷۴ مقاله مورد بررسی، ۳۵ (۴۴/۳ درصد) حاوی چکیده‌های غیر توسعه یافته که از ذکر نتیجه‌گیری و پیشنهادها و استنباط غفلت کرده‌اند.

در جمع‌بندی از پیشینه‌های پژوهش باید متذکر شد که آنچه تاکنون مشاهده شده نشانگر توجه ویژه پژوهش‌گران خارجی بر مسئله دسترس‌پذیری بهتر به اطلاعات و توجه به

1 Sauperi.&et al
2 Hartley&Betts

3 Hans-Vaeghn & Onwuegbuzie

وجود دارد؟

۵. آیا بین میزان رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه، بر اساس مؤلفه‌های استاندارد بین‌المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) در رشته‌های مختلف واحد علوم و تحقیقات تفاوت معناداری وجود دارد؟
۶. چه راه‌کارهای مناسبی در باب چکیده‌نویسی پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد واحد علوم و تحقیقات خوزستان می‌توان یافت؟

فرضیه‌ی آن عبارتند از:

بیش از نیمی از چکیده پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان در سال‌های مورد مطالعه (۱۳۸۶-۱۳۹۰) با استانداردهای بین‌المللی در چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) انطباق دارند.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر روشی پیمایشی-تحلیلی و از نوع کاربردی است. هم‌چنین پژوهش از نظر علمی تکمیلی و در امتداد پژوهش‌های صورت گرفته قبلی، سعی در بدست آوردن نکات جدید و ارزنده در مورد موضوع دارد. اطلاعات مستخرج از ۳۴۶۹ چکیده پایان‌نامه‌های فارسی کارشناسی ارشد واحد علوم و تحقیقات خوزستان از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۰ که در فهرست پایان‌نامه‌های موجود در کتابخانه به ثبت رسیده است، و با روش سرشماری و فاقد از هر گونه نمونه‌گیری مورد مطالعه قرار گرفت.

در این پژوهش ابزار گردآوری اطلاعات سیاهه واریسی^۱ محقق ساخته‌ای است که اطلاعات موجود در آن بر اساس سؤال‌ها و اهداف پژوهش تنظیم شده است. طراحی این سیاهه بر اساس آخرین ویرایش استانداردهای بین‌المللی چکیده-نویسی به زبان انگلیسی و مقایسه آن با ترجمه فارسی موجود

ساختار محتوایی چکیده‌ها در ارتقای سطح سواد اطلاعاتی کتابداران توسط تیپو (۱۹۹۲)، اشاره به نقاط ضعف رایج در چکیده‌های سنتی علوم اجتماعی توسط هارتلی و بتز (۲۰۰۹) و دستیابی به عواملی که موجب کاهش کیفیت چکیده مقالات تحقیقات تجربی می‌گردیدند، توسط هانس (۲۰۱۰) بوده است. مطالعات داخلی نیز تمرکز بیشتری را بر روی مسئله رعایت استانداردها در چکیده نویسی و تدوین داشته است، به نحوی که در تحقیقات اکثریت محققان داخلی از جمله: کریم زاده (۱۳۸۶)، فرقدان (۱۳۸۷)، شعبانی (۱۳۹۰) قابل رؤیت است.

هدف کلی، شناسایی چکیده پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد واحد علوم و تحقیقات خوزستان و میزان انطباق آن با استانداردهای بین‌المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) و نقاط قوت و ضعف آنها و در نهایت راه‌کارهای بهبود کیفی آنها می‌باشد و اهداف فرعی نیز تعیین یا شناسایی تمامی عوامل مطرح شده در سؤالات پژوهشی است.

سؤالات اساسی این پژوهش بدین قرارند:

۱. میزان عناصر کلیدی استاندارد بین‌المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) در چکیده پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد واحد علوم و تحقیقات خوزستان در سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۸۶ چقدر است و کدام مؤلفه بیشترین و کمترین کاربرد را داشته است؟
۲. آیا بین میزان رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه، بر اساس مؤلفه‌های استاندارد بین‌المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) در سال‌های (مختلف دفاع پایان نامه) ۱۳۸۶-۱۳۹۰ تفاوت معناداری وجود دارد؟
۳. آیا بین میزان رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه، بر اساس مؤلفه‌های استاندارد بین‌المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) در دو گروه مردان و زنان پژوهشگر تفاوت معناداری وجود دارد؟
۴. آیا بین میزان رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه، بر اساس مؤلفه‌های استاندارد بین‌المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) و مرتبه علمی اساتید راهنمای پایان‌نامه تفاوت معناداری

تهیه و تنظیم گردید.

بخش اول سیاهه واری شامل اطلاعات کلی از قبیل: شماره پایان نامه، عنوان پایان‌نامه، سال دفاع، رشته تحصیلی، جنسیت نگارنده پایان‌نامه و مرتبه علمی استاد راهنما است.

بخش دوم شامل عناصر کلی و جزئی استاندارد ایزو ۲۱۴ که توسط پژوهشگر از متن استاندارد ایزو استخراج گردیده و شامل دو بخش می‌باشد:

الف. مؤلفه‌های کلی و جزئی استاندارد ایزو ۲۱۴ از لحاظ محتوای مدارک: این بخش شامل عناصر کلی استاندارد بین‌المللی چکیده‌نویسی ایزو ۲۱۴ چکیده‌های تمام نما از لحاظ محتوا که شامل ۵ عنصر جزئی (هدف، روش‌شناسی، یافته‌ها، نتایج و اطلاعات ثانوی) است.

ب: عناصر کلی و جزئی استاندارد ایزو ۲۱۴ از لحاظ نحوه ارائه و سبک: ۹ شاخص فرعی در بخش نحوه ارائه و سبک (جایگاه چکیده، اطلاعات کتابشناختی، برگه‌های چکیده، جامعیت، صحت و طول، سبک، پاراگراف بندی و جمله‌بندی، استفاده از افعال معلوم و ضمائر شخصی، اصطلاح‌شناسی و مواد غیرمتنی (جداول کوتاه، معادله‌ها، فرمول‌ها و نمودار) است. از رهنمود ارائه و سبک ۲ شاخص فرعی اطلاعات کتاب‌شناختی و برگه‌های چکیده به علت غیر قابل کاربرد بودن آن در روند این پژوهش مورد اشاره قرار نگرفته است.

جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات با توجه به ماهیت این پژوهش و ابزار سنجش آن و نیز اسمی بودن متغیرهای پژوهش، جهت تعیین معنادار بودن یا عدم معناداری تفاوت در میان داده‌ها از آمار غیر پارامتریک (آزمون خی دو، کراسکال والیس و فریدمن) و از آمار توصیفی (جدول فراوانی و درصد فراوانی) استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

این بخش با هدف دستیابی به اهم یافته‌های قابل توجه و مورد استفاده از تجزیه و تحلیل پرسش‌های اساسی پژوهش تهیه شده است. لذا ایجاد پیوند مفهومی بین این یافته‌ها و

اهداف پژوهش و در نهایت تائید یا رد فرضیه یا فرضیه‌های پژوهش مورد نظر است. بنابراین ترتیب و توالی بحث، متکی بر ترتیب و توالی طرح پرسش‌ها در بخش نخست این اثر بوده یا خواهد بود.

سؤال اول: میزان رعایت عناصر کلیدی استاندارد بین‌المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) در چکیده پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد واحد علوم و تحقیقات خوزستان در سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۸۶ چقدر است و کدام مؤلفه بیشترین و کمترین کاربرد را داشته است؟

مطابق داده‌های جدول ۱ بیشترین میزان فراوانی و درصد رعایت مؤلفه‌های استاندارد ایزو ۲۱۴ در پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد مربوط به جایگاه چکیده با ۱۰۰ درصد میزان رعایت در تمام سال‌های مزبور بوده است، در عین حال، به سایر مؤلفه‌ها از نظر بیشترین و کمترین فراوانی و درصد در بین سال‌های مورد مطالعه پرداخته می‌شود:

بیشترین میزان فراوانی و درصد رعایت مؤلفه‌های استاندارد ایزو ۲۱۴ در پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد در سال ۱۳۸۶ به غیر از مورد جایگاه مربوط به پاراگراف بندی معادل ۳۲۷ مورد برابر با ۷۲/۸ درصد بوده است. در حالی که کمترین میزان فراوانی و درصد مواد غیر متنی، معادل ۴۲ مورد یا ۹/۳۵ درصد، و سپس یافته معادل ۱۹۵ مورد و برابر با ۴۳/۴ درصد بوده است. بیشترین میزان فراوانی و درصد رعایت مؤلفه‌های استاندارد ایزو ۲۱۴ در پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد در سال ۱۳۸۷ به استثنای ستون جایگاه مربوط به پاراگراف بندی معادل ۴۱۹ مورد یا برابر ۷۹/۷ درصد و اصطلاح‌شناسی معادل ۴۲۵ مورد ۸۰/۸ درصد بوده است. در حالی که کمترین میزان فراوانی و درصد مواد غیر متنی، معادل ۶۹ مورد یا ۱۳/۱۱ درصد بوده است. بیشترین میزان فراوانی و درصد رعایت مؤلفه‌های استاندارد ایزو ۲۱۴ در پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد در سال ۱۳۸۸، جدای از گزینه جایگاه مربوط به استفاده از افعال معلوم و ضمائر شخصی معادل ۶۱۴

متنی، معادل ۹۶ مورد یا ۱۲/۶۹ درصد بوده است. بیشترین میزان فراوانی و درصد رعایت مؤلفه‌های استاندارد ایزو ۲۱۴ در پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد در سال ۱۳۹۰ به استثنای ستون جایگاه، مربوط به روش‌شناسی ۹۳۶ مورد یا ۹۲/۶ درصد بوده است. در حالی که کمترین میزان فراوانی و درصد مواد غیر متنی، معادل ۱۱۱ مورد یا ۱۰/۹۷ درصد می‌باشد.

مورد یا ۸۴/۵ درصد بوده است. در حالی که کمترین میزان فراوانی و درصد مواد غیر متنی، معادل ۸۸ مورد یا ۱۲/۱۰- درصد است.

بیشترین میزان فراوانی و درصد رعایت مؤلفه‌های استاندارد ایزو ۲۱۴ در پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد در سال ۱۳۸۹، به استثنای ستون جایگاه مربوط به استفاده از افعال معلوم و ضمائر شخصی معادل ۶۷۸ مورد یا ۸۹/۷ درصد بوده است. در حالی که کمترین میزان فراوانی و درصد مواد غیر

جدول ۱. میزان رعایت مؤلفه‌های استاندارد ایزو ۲۱۴ در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۹۰

عناصر ۱۲ گانه ایزو ۲۱۴													پارامتر
روش‌شناسی	هدف	یافته	نتایج	اطلاعات ثانوی	جایگاه	جامعیت، صحت و طول سبک	پاراگراف بندی و جمله بندی	استفاده از افعال معلوم و ضمائر شخصی	اصطلاح‌شناسی	مواد غیر متنی	فراوانی	درصد	
۲۸۴	۲۴۸	۱۹۵	۲۲۷	۱۱۴	۴۴۹	۲۱۷	۳۲۷	۲۵۱	۲۹۳	۴۲	۱۳۸۶	فراوانی	
۶۳/۳	۵۵/۲	۴۳/۴	۵۰/۶	۳۰/۳	۱۰۰	۴۸/۳	۷۲/۸	۵۵/۹	۶۵/۳	۹/۳۵	درصد	درصد	
۳۶۸	۳۴۸	۲۹۳	۳۵۴	۱۶۵	۵۱۶	۳۲۸	۳۳۲	۳۵۴	۴۲۵	۶۹	۱۳۸۷	فراوانی	
۷۰	۶۶۲	۵۵/۷	۶۷/۳	۳۱/۴	۱۰۰	۶۲/۴	۷۹/۷	۶۷/۳	۸۰/۸	۱۳/۱۱	درصد	درصد	
۵۷۳	۴۸۷	۵۱۴	۴۶۳	۵۳۵	۷۲۷	۵۳۴	۴۲۹	۶۱۴	۵۷۹	۸۸	۱۳۸۸	فراوانی	
۷۸/۸	۶۷	۷۰/۷	۶۳/۷	۷۳/۶	۱۰۰	۷۳/۵	۸۱/۷	۸۴/۵	۷۹/۲	۱۲/۱۰	درصد	درصد	
۶۶۸	۵۶۲	۶۱۰	۵۳۴	۶۲۶	۷۵۶	۶۴۱	۶۱۳	۶۷۸	۶۳۷	۹۶	۱۳۸۹	فراوانی	
۸۸/۴	۷۴/۳	۸۰/۷	۷۰/۶	۸۲/۸	۱۰۰	۸۴/۸	۸۱/۱	۸۹/۷	۸۴/۳	۱۲/۶۹	درصد	درصد	
۹۳۶	۷۶۰	۸۳۲	۷۹۵	۸۷۵	۱۰۱۱	۸۶۹	۷۳۷	۹۲۷	۹۰۲	۱۱۱	۱۳۹۰	فراوانی	
۹۲/۶	۷۵/۲	۸۲/۳	۷۸/۶	۸۶/۵	۱۰۰	۸۶	۷۲/۹	۹۱/۷	۸۹/۲	۱۰/۹۷	درصد	درصد	
۲۸۲۹	۲۴۰۵	۲۴۴۴	۲۳۷۳	۲۳۱۵	۳۴۶۹	۲۵۸۹	۲۳۷۵	۲۳۹۹	۲۸۳۶	۴۰۶	مجموع فراوانی	مجموع فراوانی	
۸۱/۵۵	۶۹/۳۲	۷۰/۴۵	۶۸/۴۰	۶۶/۷۳	۱۰۰	۷۴/۶۳	۶۹/۱۵	۸۱/۴۰	۸۱/۷۵	۱۱/۷۰	درصد فراوانی	درصد فراوانی	

جایگاه قرار گرفته است. منظور از گزینه جایگاه در این پژوهش استفاده از چکیده یا عدم استفاده از آن در پایان نامه‌های دانشجویان می‌باشد که خوشبختانه معلوم گردید در

در مجموع آن چه مورد تحلیل محقق قرار گرفته است به خوبی آشکار است که رعایت مؤلفه اصطلاح‌شناسی با ۲۸۳۶ مورد برابر ۸۱/۷۵ درصد، در وضعیت بهتری پس از گزینه

عدم رعایت، رقم ۲۴۲۳ می‌باشد.
سؤال دوم: آیا بین میزان رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه،
بر اساس مؤلفه‌های استاندارد بین‌المللی چکیده‌نویسی (ایزو
۲۱۴) در سال‌های (مختلف دفاع پایان‌نامه) ۱۳۸۶-۱۳۹۰
تفاوت معناداری وجود دارد؟

طی سالیان قبل تا به امروز این نکته فراموش نشده و ۱۰۰
درصد کارها از چکیده برخوردار بوده‌اند، و تنها تفاوت در
کیفیت محتوایی آنها مشاهده شده است. در امتداد به همین
صورت معیار مواد غیر متنی با رعایت ۴۰۶ نمونه برابر ۱۱/۷۰
درصد، در کمترین میزان قرار دارد. حد فاصل میزان رعایت یا

جدول ۲. مقایسه میانگین میزان رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه، بر اساس مؤلفه‌های (۱۲ گانه) استاندارد بین‌المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) بر اساس سال‌های دفاع

پارامتر	مجموع	درصد	رتبه اکتسابی	سطح معناداری		سال دفاع
				کای	درجه	
فروانی	رخدادهای	اکتسابی	بر اساس	کای	درجه	
پایان	ساختاری ۱۲	رعایت	میزان	اسکوار	آزادی	
نامه‌ها	گانه به دست	ساختار از کل	رعایت			
	آمده سالیانه	در سال				
۱۳۸۶	۴۴۹	۲۸۵۲*	۲/۷۱	۵۸۵/۷۲۵	۴	۰/۰۰۰
۱۳۸۷	۵۲۶	۳۹۸۱	۳/۳۰			
۱۳۸۸	۷۲۷	۶۱۳۷	۳/۲۴			
۱۳۸۹	۷۵۶	۶۹۰۸	۳/۹۵			
۱۳۹۰	۱۰۱۱	۹۵۸۶	۴/۱۸			
جمع کل	۳۴۶۹	۲۹۴۶۴	-			

۱ * فراوانی کل رخدادها قابل وقوع در هر سال، بر مبنای ضرب تعداد فراوانی در ۱۲ ساختار مورد بررسی محاسبه گردیده و سپس با تقسیم آن رقم به عدد ۱۰۰، ضریب به دست آمده مبنای تقسیم و دستیابی به درصد اکتسابی شده است. برای مثال در ستون نخست ۴۴۹ ضربدر ۱۲ شده و عدد ۵۳۸۸ به دست آمده به ۱۰۰ تقسیم شده و عدد ۵۳/۸۸ ملاک تقسیم مجموع رخدادها یعنی ۲۸۵۲ بر آن شده که در نهایت درصد اکتسابی ۵۲/۹۳ به دست می‌آید.
** درصدها بر مبنای فاصله از ۱۰۰ در هر سال به دست آمده است.

سؤال سوم: آیا بین میزان رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه،
بر اساس مؤلفه‌های استاندارد بین‌المللی چکیده‌نویسی (ایزو
۲۱۴) در دو گروه مردان و زنان پژوهشگر تفاوت معناداری
وجود دارد؟

مطابق داده‌های جدول ۳ مشاهده می‌شود که همان‌گونه که
جنسیت مشارکت‌کننده یا درصد اکتسابی رعایت ساختار
بر حسب پایان‌نامه‌ها با ۵۶/۳ درصد، متعلق به مردان بوده است،
و زنان با ۴۲/۷ درصد در رتبه بعدی قرار داشته‌اند. هم‌چنین در
ازای کای اسکوار مشاهده شده برابر $x^2 = ۲۵/۷۷۱$ و سطح
معنی‌داری ۰/۰۰۰ که در سطح $a = ۰/۰۵$ یا کمتر بوده، وجود

داده‌های جدول ۲ نشانگر دستیابی به بالاترین رتبه رعایت
ساختار، در چکیده‌های سال ۱۳۹۰ با رتبه میانگین ۴/۱۸ دیده
می‌شود. هم‌چنین کمترین میزان در سال ۱۳۸۶ با رتبه حاصل
آمده ۲/۷۱ است. به علاوه بر اساس آزمون کای اسکوار
صورت گرفته در جدول مشاهده می‌شود که با توجه به سطح
معنی‌داری حاصل آمده در سطح (۰/۰۰۰) و پایین‌تر بودن آن از
 $a = ۰/۰۵$ تفاوت آشکاری بین میزان رعایت مؤلفه‌های
استاندارد ایزو ۲۱۴ در چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های دوره
کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات
خوزستان در هر یک از سال‌های دفاع مذکور وجود دارد.

تفاوت از نظر میزان رعایت مؤلفه‌های استاندارد بین المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی‌ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان در دو گروه زن و مرد قابل رویت است.

جدو ۳. مقایسه میزان رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه، براساس مؤلفه‌های استاندارد بین المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) در دو گروه زن

و مرد سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۹۰

جنسیت	پارامتر		درصد اکتسابی رعایت ساختار برحسب جنسیت	کای اسکوار	درجه آزادی	سطح معناداری
	مجموع رخدادها	فرآوانی در تولید پایان نامه				
زن	تعداد	۱۵۸۵	۱۵۱۶	۴۳/۷۰	۱	۰۰۰
	درصد	۴۵/۷				
مرد	تعداد	۱۸۸۴	۱۹۵۳	۵۶/۳۰		
	درصد	۵۴/۳				
جمع	تعداد	۳۴۶۹	۳۴۶۹	۱۰۰		
	درصد	۱۰۰				

سؤال چهارم: آیا بین میزان رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه، براساس مؤلفه‌های استاندارد بین‌المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) و مرتبه علمی اساتید راهنمای پایان‌نامه تفاوت معناداری وجود دارد؟

جدول ۴. مقایسه میزان رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه، براساس مؤلفه‌های استاندارد بین المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) سال‌های

۱۳۸۶-۱۳۹۰ به نسبت مرتبه علمی اساتید

مرتبه علمی	پارامتر	تعداد	میانگین رتبه‌های اکتسابی رعایت ساختار		کای اسکوار	درجه آزادی	سطح معناداری
			میانگین رتبه‌های اکتسابی رعایت ساختار	میانگین رتبه‌های اکتسابی رعایت ساختار			
استادیار		۲۴۷۷	۱۷۱۴/۸۲*	۱۷۵۲/۲۹	۵/۲۲۸	۲	/۰۷۳
دانشیار		۵۸۹					
استاد		۴۰۳					
جمع کل		۳۶۴۹					

* میانگین‌ها در هر ستون برای اساتید، به نسبت میانگین کل رعایت ساختار ۱۲ گانه محاسبه شده است.

طبق جدول ۴ نشان داده شده است که علی‌رغم فرآوانی متفاوت بین درجه‌های علمی اساتید در تدوین پایان‌نامه‌ها، میزان رعایت ساختار در بین آنها خیلی دچار اختلاف و فاصله نیست. این مسئله با توجه به نتایج بدست آمده از آزمون کای اسکوار، که مقدار آن برابر با $x^2 = 5/228$ و سطح معناداری آن برابر است با $sig = 0/073$ نیز قابل تأیید و پذیرش نیست. زیرا که این سطح باید برابر یا پایین‌تر از $(0/05)$ قرار می‌گرفت. به بیان دیگر بین رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه‌ها، طبق

طبق جدول ۴ نشان داده شده است که علی‌رغم فرآوانی متفاوت بین درجه‌های علمی اساتید در تدوین پایان‌نامه‌ها، میزان رعایت ساختار در بین آنها خیلی دچار اختلاف و فاصله نیست. این مسئله با توجه به نتایج بدست آمده از آزمون کای اسکوار، که مقدار آن برابر با $x^2 = 5/228$ و سطح معناداری آن برابر است با $sig = 0/073$ نیز قابل تأیید و پذیرش نیست. زیرا که این سطح باید برابر یا پایین‌تر از $(0/05)$ قرار می‌گرفت. به بیان دیگر بین رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه‌ها، طبق

استاندارد بین‌المللی ایزو ۲۱۴ و مرتبه علمی استاد راهنما بر اساس مؤلفه‌های استاندارد بین‌المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) در رشته‌های مختلف علمی واحد علوم و تحقیقات خوزستان تفاوت معناداری وجود دارد؟
سؤال پنجم: آیا بین میزان رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه، تفاوت معناداری وجود دارد؟

جدول ۵. مقایسه میزان رعایت ساختار چکیده پایان‌نامه، براساس مؤلفه‌های استاندارد بین‌المللی چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴)

ردیف	رشته تحصیلی	پارامتر	سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۹۰ براساس رشته‌های تحصیلی			
			رتبه احراز شده در رعایت ساختار ۱۲ گانه	درصد اکتسابی رعایت ساختار برحسب رشته	کای اسکوار	درجه آزادی
۱	عمران	۹۱	۸۱۹ *	۷۵/۰۶ **	۱۳۱۹/۸۵۱	۲۰
۲	کتابداری	۲۲۹	۲۱۶۴	۷۸/۷۴	.	۰/۰۰۰
۳	مدیریت اجرایی	۱۷۲	۱۲۵۷	۶۰/۹۰		
۴	خاک شناسی	۱۳۹	۱۳۰۱	۷۷/۹۹		
۵	محیط زیست	۵۶۸	۴۶۵۳	۶۸/۲۸		
۶	شیمی معدنی	۴۷	۳۸۵	۶۸/۲۶		
۷	شیمی آلی	۷۸	۶۵۵	۶۹/۹۷		
۸	شیمی تجزیه	۶۵	۵۹۵	۷۶/۲۸		
۹	شیمی فیزیک	۵۳	۵۰۰	۷۸/۶۱		
۱۰	حسابداری	۱۸۰	۱۶۸۹	۷۸/۱۹		
۱۱	کامپیوتر	۱۳۲	۹۶۸	۶۱/۱۱		
۱۲	حقوق	۲۲۶	۱۵۳۴	۵۶/۵۶		
۱۳	زبان انگلیسی	۱۷۲	۱۶۷۰	۸۰/۹۱		
۱۴	فیزیک	۶۹	۵۶۷	۶۸/۴۷		
۱۵	زراعت	۲۴۳	۲۱۶۶	۷۴/۲۷		
۱۶	آبیاری	۲۱۲	۱۲۵۲	۴۹/۲۱		
۱۷	اقتصاد کشاورزی	۴۹	۳۱۰	۵۲/۷۲		
۱۸	تکنیروپرورش آبزیان	۹۸	۸۲۵	۷۰/۱۵		
۱۹	مشاوره	۱۷۰	۱۶۰۶	۷۸/۷۲		
۲۰	علوم اقتصادی	۲۳۲	۲۰۸۵	۷۴/۸۹		
۲۱	علوم سیاسی	۲۴۴	۱۴۵۷	۴۹/۷۶		

* فراوانی و رتبه کل رخدادهای قابل وقوع در هر رشته، بر مبنای ضرب تعداد فراوانی چکیده‌های رشته، در ۱۲ ساختار مورد بررسی قابل محاسبه است.

** درصدها بر مبنای (نسبت) رتبه اکتسابی هر رشته و تعداد فراوانی چکیده‌ها در هر رشته محاسبه شده است.

بررسی قرار گرفت. این مؤلفه‌ها شامل: هدف، روش شناسی، یافته‌ها، نتایج پژوهش و اطلاعات ثانوی بودند. به همین ترتیب در بحث راه‌کارهای هر یک و به صورت دسته‌بندی شده بحث می‌شود.

۱- **عنصر هدف:** اولین و مهم‌ترین عنصر مورد انتظار در بحث استاندارد ۲۱۴، عنصر هدف است که با توجه به یافته‌های بالا و روند بررسی صورت گرفته توصیه‌ها و راه‌کارهای ذیل ارائه می‌شود:

- با رعایت ساختارمندی چکیده‌ها، می‌توان اهداف را با وضوح و شفافیت بیشتری دنبال نمود. بدین معنی که رسیدن به هدف شفاف بیان شود و قابلیت مراجعه مستقیم داشته باشد. در عین حال احتمال خطا نیز کاسته خواهد شد.

۲- عنصر روش شناسی: در باب عنصر روش شناسی، با توجه به روند بدست آمده و تحلیل‌های صورت گرفته در این پژوهش، راه‌کارهایی به سبک ذیل آورده می‌شود:

- با رعایت ۸۱/۵۵ درصدی مؤلفه روش شناسی در پژوهش حاضر و میزان رعایت خوب آن به طور نسبی، تعالی کامل آن همانند عنصر جایگاه توصیه می‌شود. بکارگیری این عنصر به صورت شفاف و عاری از حواشی بیهوده راه‌گشا خواهد بود؛

- در بدنه چکیده‌های بعدی، استفاده از تخصیص و دسته‌بندی فضا و حداقل فضا در زمینه نگارش هر عنصر راه‌گشا بوده و به انسجام آنها کمک خواهد نمود؛

- روش شناسی دارای اجزاء و عناصری متعدد است که وضوح آن به شناخت دقیق‌تر روش کمک خواهد نمود. بدین معنی که فاصله ۸۱/۵۵ درصد تا ۱۰۰ درصد میزان رعایت بیشتر، ناشی از عدم توجه به عناصر ریزتر این مؤلفه مثل توضیح ابزارها، گردآوری داده‌ها، جامعه پژوهش و نمونه پژوهش داشت. به همین علت چنانچه ترکیب و جای دهی تمامی عناصر این حوزه مورد توجه قرار گیرد، بهتر است.

۳- عنصر یافته‌های پژوهش: بیان یافته‌های حاصل شده در هر کار پژوهشی از ارزشی قابل توجه برخوردار بوده و به

یافته‌های مندرج در جدول ۵، ضمن بیان رتبه اکتسابی هر رشته تحصیلی از مجموع امتیازهای قابل اکتساب آن رشته، درصد اکتسابی رعایت ساختار در تدوین چکیده‌ها را نیز نمایان می‌سازد. نگرش سطحی بر یافته‌ها به خوبی نشان می‌دهد که در بالاترین درصدهای رعایت ساختار، رشته زبان انگلیسی با ۸۰/۹۱ درصد در اولویت نخست قرار دارد. در رتبه دوم نیز رشته کتابداری ۷۸/۷۴ درصد می‌باشد. در رتبه سوم میزان رعایت نیز رشته مشاوره با رقم ۷۸/۷۲ درصد نسبت به میانگین کل در رشته می‌باشد. در طرف مقابل این جدول نیز اطلاعات قابل تفسیری رؤیت می‌گردد. این یافته‌ها با محاسبه میان تعداد چکیده‌های تولید شده در رشته‌های مختلف، و میزان رعایت عناصر و مؤلفه‌های استاندارد ۲۱۴ و در نهایت تبدیل یافته‌ها به درصد رعایت ساختار، دلالت بر دستیابی به رقم میانه یا متوسطی نزدیک به ۵۰ درصد رعایت با ۴۹/۲۱ درصد در مورد رعایت ساختار در چکیده پایان‌نامه‌های رشته آبیاری در کمترین میزان دارد. به‌علاوه در بین رشته‌های موجود این دانشگاه، رشته علوم سیاسی ۴۹/۷۶ درصد رتبه و جایگاهی نسبتاً مشابه با رشته آبیاری را داراست.

سؤال ششم: چه راه‌کارهای مناسبی در باب چکیده‌نویسی پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد واحد علوم و تحقیقات خوزستان می‌توان یافت؟

پرسش حاضر یکی از مهم‌ترین و قابل توجه‌ترین پرسش‌های اساسی مطرح شده در حوزه پژوهش حاضر محسوب می‌گردد. چرا که در عین حال یکی از اهداف پژوهش بوده و می‌تواند به گرایش موضوع و کاربردی بودن آن کمک شایانی نماید. به همین علت محقق مجموع راه‌کارهای خود را در دو شاخه عناصر محتوایی و عناصر ارائه و سبک و مطابق با متن استاندارد چکیده نویسی تنظیم و ارائه نموده است که در ذیل آورده می‌شوند:

عناصر محتوایی

عناصر محتوایی پژوهش حاضر در فرمت ۵ مؤلفه مورد

همین علت در این پژوهش به راه‌کارهای مورد نظر در این حوزه اشاره می‌شود.

- رعایت ۷۰/۴۵ درصدی عامل فوق نشان از توجه خوب به این موضوع دارد. زیرا این عامل از عایدی‌های عمده، اصلی و پر اهمیت هر کار پژوهشی است. در متن استاندارد بیان شفاف، مستقیم و بی‌واسطه نتایج، به همراه شرح متقن و کافی آن و ترکیب دلایل و حجت‌ها و آمارها، همگی راه‌کاری مؤثر بر بیان این الگوی نگارشی چکیده‌ها تلقی می‌شوند؛

- بیان مهم‌ترین یافته‌ها و گریز از فرعیات یافته‌ها، از اهمیتی خاص برخوردار است. هم‌چنین پیوند میان یافته‌ها و روش پژوهشی بکار برده شده به خوبی و آشکار بیان شود؛

- از آنجا که متن استاندارد میان یافته‌ها و نتایج استنباط شده تفاوت و تفکیک قائل است و آنچه مشاهده شد در اغلب موارد از چنین تفکیکی خودداری نموده بهتر است تفکیک این دو به طور جدی دنبال شود؛

- عمده مشکل موجود، کوتاهی یا تفصیل بیش از حد یافته‌ها در نگارش چکیده‌هاست، رعایت اعتدال در حجم چکیده‌ها و فضای اختصاص یافته به آن موجب یک‌دستی و کمک به خواننده خواهد بود؛

- مطابق استاندارد بهتر از ضعف موجود در ضریب صحت و دامنه اعتبار یافته‌ها قوی‌تر بیان شود.

۴- عنصر نتایج پژوهش: پس از شرح و بیان یافته‌ها، فرایند دستیابی به نتایج پژوهش مورد انتظار خوانندگان چکیده‌ها خواهد بود. لذا راه‌کارهای بهینه ذیل عنوان می‌گردد:

- نتایج بی‌ارتباط با یافته‌ها در روند یک کار پژوهشی نباید وجود داشته باشد و از نتایج مبالغه آمیز و گسترش یافته، که موجب ایجاد خطا می‌شوند خودداری شود. لذا در چکیده‌های آتی این مورد جدی انگاشته شود؛

- نتایج به صورت پیوند خورده با بخش‌های قبلی پژوهش آورده شود. شکی نیست که نتیجه در پایان کار به دست می‌آید و نه در ابتدا یا میانه را.

۵- عنصر اطلاعات ثانوی: دستیابی به ۶۶/۷۳ درصد از

مجموع کل رعایت مؤلفه‌های محتوایی و به عبارتی کمترین میزان رعایت در باب مؤلفه‌های محتوایی، نشان داد که این عنصر در حوزه محتوا کمتر مورد توجه بوده است. راه‌کار موجود ارتقاء بیشتر این مؤلفه و توجه به نقش ارزشی آن در هدایت خواننده به موضوعات مرتبط و بعدی است؛

- رعایت اعتدال، حجم و چگونگی بیان اطلاعات ثانوی و پرهیز از مبالغه استفاده از آنها را قوت می‌بخشد. هم‌چنین اطلاعات ثانوی، نباید موجب انحراف موضوعی از موضوع اصلی پژوهش شوند.

عناصر ارائه و سبک

این عنصر نیز با ۷ مؤلفه مورد بررسی قرار گرفت، و اهم نتایج بدست آمده از پژوهش موجب ارائه راه‌کارهای ذیل گردید:

۱- عنصر جایگاه چکیده: عنصر اولیه بخش ارائه و سبک، در متن استاندارد با عنوان جایگاه به این صورت می‌باشد که در کتاب، تک نگاشت یا پایان‌نامه، چکیده در پشت صفحه عنوان یا در صفحه زوجی که در پی آن می‌آید قرار داده شود و چکیده‌های جداگانه مربوط به فصل‌ها در بالای هر فصل یا پیش از نخستین صفحه قرار گیرد. تنها عاملی که مورد توجه کافی و مناسبی قرار گرفته است. عامل رعایت جایگاه بود که با توجه به این میزان رعایت ضرورتی به ارائه راه‌کار نیست.

۲- عنصر جامعیت، صحت و طول چکیده: علی‌رغم رعایت ۷۴/۶۳ درصدی عنصر فوق، عدم تدوین جامع، طول مورد انتظار و منطبق بر استاندارد ۲۱۴ این ایده را نمایانگر نمود که بهتر است، حوزه‌های علمی مختلف رعایت جامعیت، طول و صحت را معطوف به رعایت دقیق عناصر محتوایی در حد و اندازه مطرح شده در استاندارد داشته باشند.

- با توجه به بیان تفاوت‌های چکیده با متن جاری در پایان‌نامه و موجز بودن آن به لحاظ بار معنایی بهتر است از طریق آموزش درون رشته‌ای توصیه به رعایت آن شود.

جست‌وجوی کامپیوتری متن کمک می‌کند، استفاده شود. از اصطلاح‌ها، اختصارات یا نمادهای نامانوس پرهیز شود. در این راستا به راه‌کارهای ذیل اشاره می‌شود:

- با داشتن ۸۱/۷۵ درصد میزان رعایت در این عنصر و اشاره به این که بالاترین میزان به دست آمده در کل عناصر و به خصوص در مجموع عناصر ارائه و سبک است. راهکارهای ذیل ارائه می‌شود:

- مرور چندین مرحله‌ای اصطلاحات با تزاروس‌ها و اصطلاحنامه‌های تخصصی و هم‌چنین مشورت و رایزنی با اهل رشته و اهل نظر از بهترین راه‌کارهای تقویت اصطلاحات بکار گرفته شده است. گرچه این گزینه بیش از سایر گزینه‌ها امتیاز داشته است. به‌علاوه از بکارگیری اصطلاحات غیر مصطلح و کم کاربرد پرهیز شود و در صورت بکارگیری از شرح و توضیح کافی، ولی کوتاه استفاده شود.

۷- عنصر مواد غیر متنی: همان‌گونه که در قبل اشاره شد فقط هنگامی که ایجاز و رسایی ایجاب می‌کند، و هیچ شق پذیرفتنی دیگری وجود ندارد، جداول کوتاه، معادله‌ها، فرمول‌ها و نمودارها را در چکیده بگنجانید. هم‌چنین کمترین رقم به دست آمده در باب عناصر، رقم اندک ۱۱/۷۰ درصد در حوزه بکارگیری مواد غیر متنی در متن چکیده‌های تولید شده است.

این در حالی است که همین مقدار توسط رشته‌های علوم و اندکی نیز در رشته‌های فنی - مهندسی بکار برده شده است. لذا به رغم آن چه که مشاهده گردید و اکثریتی بالا از پایان‌نامه‌ها دارای فرمول‌ها، معادله‌ها و موارد مشابه بودن، راه‌کار را در آموزش استفاده مؤثر و کوتاه از این اطلاعات ارزشمند، در زمان چکیده‌نویسی این قبیل آثار می‌دانیم.

در پژوهش حاضر فرضیه‌ای مبنی بر میزان انطباق چکیده‌های تولید شده با استانداردهای ایزو ۲۱۴ به شرح ذیل مطرح شد:

بیش از نیمی از چکیده پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان در سال‌های مورد مطالعه (۱۳۹۰-۱۳۸۶) با استانداردهای

۳- عنصر سبک: چکیده با جمله‌ای که بیانگر موضوع اصلی مدرک است شروع می‌شود، مگر اینکه این موضوع در عنوان مدرک که پیش از چکیده می‌آید به روش نیبیا شده باشد. در عین حال عنصر با ارزش سبک از ۴ دیدگاه متفاوت قابل بررسی و شناخت است. عناصر جانبی این بخش با عناوین پاراگراف بندی و جمله‌بندی، افعال معلوم و ضمائر شخصی، اصطلاح‌گزینی و مواد غیر متنی در ذیل و در امتداد بحث سبک به طور مجزا آورده می‌شود:

- گرچه این عنصر به تمامی مورد توجه تولیدکنندگان چکیده‌ها در واحد علوم و تحقیقات خوزستان نبوده و تنها در حد (۶۸/۴۶ درصد) توجه شده است. اما بهتر است شروع ارزشمند یک چکیده را به وسیله افزودن جمله‌ای واضح، که به طور شفاف موضوع مدرک اصلی را نشان دهد آغاز کنیم. این کار بدون توجه به لفظ عنوان صورت پذیرد.

۴- عنصر پاراگراف بندی و جمله بندی: از موارد بسیار مهم در نگارش چکیده‌ها، داشتن سبک و سیاقی منسجم است. به‌علاوه بیان موجز چکیده، موجب جلوگیری از تولید چکیده‌های حجیم، چندین پاراگرافی و دچار جمله‌بندی ناقص می‌گردد.

- استفاده از کلمات و واژگان مناسب و منسجم در جمله از راه‌کارهای بهینه سازی چکیده‌ها است.

- استفاده از کلید واژه‌های کامل، پرمعنا، رسا و پر مفهوم در انتهای چکیده‌ها، موجب قوام بخشیدن بر عنصر بالا خواهد شد.

۵- عنصر استفاده از افعال معلوم و ضمائر شخصی: در چکیده‌ها تمام افعال باید به صورت معلوم آورده شوند. فقط در جمله‌های خبری و آگاه‌گر که تأکید بر دریافت‌کننده فعل است، می‌توان بر افعال مجهول تأکید داشت، و بهتر است که ضمائر به صورت سوم شخص به کار روند و استفاده از ضمیر اول شخص نیز فقط با هدف جلوگیری از ساختارهای پیچیده جمله‌بندی و شفافیت موضوع صورت پذیرد.

۶- عنصر اصطلاح‌گزینی: از واژه‌های مهم متن که به

بین‌المللی در چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) انطباق دارند.

جدول ۶. آزمون تی - استیودنت رعایت میزان مؤلفه‌های استاندارد ایزو ۲۱۴ در چکیده پایان نامه‌های

کارشناسی ارشد ۱۳۹۰-۱۳۸۶

مؤلفه	پارامتر	فروانی	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
ساختار چکیده‌ها		۳۴۶۹	۲۰/۷۳۸۵	۲/۴۳۶۹۷	۵۰۱/۲۲۲	۳۴۶۸	۰۰۰

پایان‌نامه‌ها از نظر میزان رعایت با مؤلفه‌های استاندارد بین‌المللی در چکیده‌نویسی (ایزو ۲۱۴) انطباق دارند.

با توجه به داده‌های جدول ۶، میانگین مشاهده شده به میزان ۲۰/۷۳۸۵ بوده و با درجه آزادی ۳۴۶۸ و سطح معنی‌داری (۰/۰۰۰) نشان داده شده که بیش از ۵۰ درصد چکیده‌های

جدول ۷. آزمون میانگین رعایت میزان مؤلفه‌های استاندارد ایزو ۲۱۴ در چکیده پایان نامه‌های کارشناسی ارشد از نظر محتوا و ارائه و

سبک در سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۸۶

مؤلفه	پارامتر	فروانی	میانگین	حداقل	حداکثر	کای اسکوار	درجه آزادی	سطح معناداری
محتوا		۳۴۶۹	۸/۷۳۴۲	۵	۴۰	۲۹۷/۰۵۵	۴	۰/۰۰۰
ارائه و سبک		۳۴۶۹	۱۲/۰۰۴۳	۸	۱۴	۴۵۸/۱۰۰	۶	۰/۰۰۰

بحث و نتیجه‌گیری

بیشترین سهم رعایت عناصر، متعلق به عنصر جایگاه با سهم ۳۴۶۹ یا ۱۰۰ درصدی در چکیده‌نویسی است. هم‌چنین نمایان شد که در مجموع آنچه، مورد تحلیل محقق قرار گرفته است رعایت مؤلفه اصطلاح‌شناسی با ۲۸۳۶ مورد برابر ۸۱/۷۵ در وضعیت بهتری پس از گزینه جایگاه قرار گرفته، و به همین صورت مؤلفه روش‌شناسی با رعایت ۲۸۲۹ نمونه، یا ۸۱/۵۵ درصد در رتبه و جایگاه بعدی است.

- از طرفی، مؤلفه مواد غیر متنی با رعایت ۴۰۶ نمونه، یا پایین‌ترین درصد (۱۱/۷۰ درصد) در کمترین میزان رعایت عناصر چکیده‌نویسی قرار دارد. شعبانی و همکارانش (۱۳۹۰) نیز به ترتیبی متفاوت، ولی در عین حال مشابه با گزینه‌های بررسی شده در این پژوهش دست یافتند؛

- حد فاصل میزان رعایت یا عدم رعایت، مؤلفه‌ها و

با توجه به داده‌های جدول ۷ و مشاهده میانگین‌ها نمایان گردید، که رعایت عناصر مؤلفه ارائه و سبک با میانگین ۱۲/۰۰۴۳، بیشتر از عناصر مؤلفه‌های محتوا ۸/۷۳۴۲ شده است. هم‌چنین سطح معنی‌داری موجود در باب هر دو معیار محتوا و ارائه و سبک در سطح (۰/۰۰۰) یا پایین‌تر از سطح قابل قبول (۰/۰۵) قرار گرفته است. این نشان از تأیید فاصله گرفتن از میانگین متوسط یا میانه چکیده‌ها به لحاظ رعایت میزان مؤلفه‌ها می‌باشد. در واقع به خوبی روشن گردیده که از استاندارد چکیده‌نویسی ایزو ۲۱۴ در تدوین دو معیار محتوا، و ارائه و سبک در حد بالاتر از حد متوسط استفاده شده و اختلاف میانگین مناسبی بین دو فاکتور اصلی پژوهش مشاهده می‌گردد. اختلافی که دلالت بر تأیید اجزاء فرضیه نیز به طور جداگانه و نسبت به هم را دارا است.

بین برخی رشته‌ها و به استثنای برخی رشته‌های خاص و معدود، چندان زیاد نیست و این نشان دهنده توجه بالنسبه خوب و مناسب به بحث رعایت ساختار و مطابقت آن با استاندارد ۲۱۴ چکیده نویسی دارد؛

- از مباحث اطلاعاتی با ارزش این پژوهش، نزول دو رشته آبیاری و علوم سیاسی به درصدی کمتر از میانه مورد بررسی (۵۰ درصد) یا رتبه متوسط می‌باشد. چیزی که ضمن بیان شفاف وضعیت هر رشته، نشانگر تعالی و بکارگیری قابل قبول، ساختاری استاندارد در چکیده نویسی است. به قولی می‌توان چنین اذعان نمود که رعایت استاندارد چکیده‌نویسی ایزو ۲۱۴ در پایان‌نامه‌های واحد علوم و تحقیقات خوزستان، به غیر از دو رشته یاد شده که به اندکی کمتر از ۵۰ نزول نموده‌اند. در وضعیتی خوب یا بالاتر از میانه بوده است؛

- قوی‌ترین عنصر، رعایت ۱۰۰ درصدی مبحث جایگاه چکیده در پایان‌نامه‌ها توسط تمامی گروه‌های آموزشی واحد علوم و تحقیقات خوزستان است؛

- این‌که دیده شد عناصر چکیده به زبان مدرک اصلی در آغاز مدرک قرار گرفته است، و چکیده‌ها بین اطلاعات مربوط به نویسنده، عنوان و متن اثر قرار گرفته‌اند و یا این‌که چکیده در پشت صفحه عنوان یا در صفحه زوجی که در پی آن می‌آید قرار داده شده است و آوردن چکیده در تمامی پایان‌نامه‌ها و به طور صددرصدی از ارزش‌های اکتساب شده این پژوهش است. به خصوص که با رعایت آیین‌نامه نگارش دانشگاه، فضای درستی برای قرارگیری چکیده‌ها استفاده شده است؛

- نتایج حاصل شده از آزمون تی تست فرضیه نشان داد که فاصله گرفتن از میانگین متوسط یا میانه چکیده‌ها به لحاظ رعایت میزان مؤلفه‌ها اتفاق افتاده و بین دو عامل، اختلاف میانگین زیادی مشاهده می‌شود. این بدین معنی است که رعایت استاندارد در این دو حوزه با یکدیگر همسان نیست. لذا با این دو آزمون، ضمن این‌که نتیجه می‌شود از میانه یا ۵۰ درصد رعایت بالاتر رفته‌ایم و فرضیه تأیید شده است. معلوم و

عناصر چکیده نویسی رقم ۲۴۲۳ است. این رقم نشان از فاصله بین حداقل رعایت و حداکثر رعایت داشته و نشان از ضرورت تلاش برای نزدیک سازی این عناصر به یکدیگر دارد؛

- نتایج حاصل شده نشان داد که دستیابی به بالاترین رتبه رعایت ساختار، در چکیده‌های سال ۱۳۹۰ با رتبه میانگین ۴/۲۵ به نسبت ۵ رتبه قابل اکتساب در این زمینه بوده است. هم‌چنین کمترین میزان در سال ۱۳۸۶ با رتبه حاصل آمده ۲/۸۸ است. این نتیجه نشان می‌دهد سیر صعودی و روند نگارش چکیده‌ها در طی سالیان مورد بررسی روندی صعودی و نه خطی یا نزولی است. گرچه بحث کیفی‌سازی چکیده‌ها نیز به نوبه خود مطرح است. این مورد در کارهای افرادی چون هاوکینز (۲۰۰۳) و ساپری (۲۰۰۸) مشاهده شد؛

- جنسیت مشارکت‌کننده یا تولیدکننده برتر در پایان‌نامه‌ها با ۵۴/۳ درصد، متعلق به جنسیت مردان بوده است. برتری مشاهده شده در باب رعایت ساختار نیز با ۵۶/۳ درصد از آن همین جنسیت گردیده است. این مسئله نیازمند عنایتی خاص بوده و ضمن توجه به تولیدات فوق لازم است که به فراگیری و گستره ورودی جنسیتی دانشجویان طی سالیان فوق توجه شود؛

- در خصوص بیان رتبه مورد دستیابی هر رشته تحصیلی از مجموع امتیازهای قابل اکتساب آن رشته، رشته زبان انگلیسی با ۸۰/۹۱ درصد در اولویت نخست قرار دارد. در رتبه دوم نیز رشته کتابداری ۷۸/۷۴ درصد، در رتبه سوم میزان رعایت نیز رشته مشاوره با رقم ۷۸/۷۲ درصد نسبت به میانگین کل در رشته است. از سوی دیگر کم توجهی به ساختار چکیده‌ها توسط گروه‌هایی چون آبیاری و علوم سیاسی به ترتیب با درصدهای اکتسابی ۴۹/۲۱ و ۴۹/۷۶ درصد بار معنایی خاصی را در برداشت و نشان داد که این رشته‌ها و برخی از رشته‌های دیگر این پژوهش نیازمند هدایت، برنامه ریزی و آموزش‌های تخصصی و خاصی در این زمینه هستند. این نتیجه با نتایج کار هارتلی و بتز (۲۰۰۹) دارای هم‌خوانی می‌باشد؛

- درباره رشته‌ها باید توجه داشت که فاصله موجود

آشکار شده که دو متغیر اصلی پژوهش نیز دارای حد و اندازه‌ای یکسان نسبت به هم نبوده و اصطلاحاً هم قواره نیستند؛

- پژوهش حاضر با کارهای کریم زاده (۱۳۸۶)، فرقدان (۱۳۸۷) و شعبانی (۱۳۹۰) در برخی یافته‌ها دارای نقاط اشتراک و در عین حال نقاط افتراق خاص است و در بسیاری از یافته‌ها و نتایج خود دارای انحصار در یافته‌هاست.

پیشنهادهای اجرایی که ارائه می‌شود:

- مطابق یافته‌ها، روشن شد که عنصر جایگاه چکیده به خوبی (۱۰۰ درصد) استفاده شده است. ارتقاء توانمندی چکیده‌نویسان از طریق آموزش مجزای چکیده نویسی و تشریح کامل خصوصیات استاندارد ۲۱۴ مؤثر خواهد بود؛

- هم‌چنین نیاز به ارائه یک سمینار و کارگاه آموزشی چکیده‌نویسی به دانشجویان تحصیلات تکمیلی و نگارش اطلاعات کتاب‌شناختی برای چکیده‌های فارسی همانند چکیده انگلیسی، تهیه برگه‌های چکیده و موارد دیگر مندرج در متن استاندارد ۲۱۴ چکیده نویسی؛

- با استفاده از نتایج، راه‌کارها و سایر اجزای اطلاعاتی به دست آمده، توصیه می‌شود. این اثر با فرمتی دست‌نامه‌ای تهیه و در اختیار تمامی گروه‌های حاضر در واحد علوم و تحقیقات خوزستان قرار گیرد؛

- با توجه به عدم یکنواختی و توانمندی گروه‌های آموزشی مستقر در دانشگاه، توصیه می‌شود آموزش دانشگاه تلاش مضاعفی را در همانندسازی عملکرد چکیده‌نویسی تمامی گروه‌های آموزشی دنبال نماید.

پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آینده

- بررسی و انطباق چکیده‌های فارسی تمامی دانشگاه‌های مستقر در استان خوزستان و کشور با استانداردهای چکیده نویسی ۲۱۴، به منظور دستیابی به نقاط قوت و ضعف موجود؛

- بررسی وضعیت انطباق‌پذیری چکیده‌های لاتین

نگارش شده توسط محققان داخلی.

منابع

استیری، ع. (۱۳۷۱). اصول چکیده‌نویسی و کاربرد آن در اطلاع‌رسانی. فصلنامه مصباح، ۲(۱)، ۱۰۲-۱۱۳.
استاندارد ایزو چیست؟ (۱۳۷۹). پردازشگر، ۵۰، ۴۲ - ۶۰.
شعبانی، عسگری، همایی و سعادت (۱۳۹۰). بررسی میزان انطباق چکیده‌ی فارسی پایان‌نامه‌های دوره‌ی دکتری عمومی دانشگاه علوم پزشکی اراک با استانداردهای چکیده‌نویسی (ISO 214) مدیریت اطلاعات سلامت، ۸(۳).

صدیق بهزادی، م. (۱۳۸۱). اصول چکیده نویسی براساس استاندارد ایزو ۲۱۴ - ۱۹۷۶. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
فرقدان، س. (۱۳۸۶). بررسی میزان انطباق چکیده مقالات فصلنامه گنجینه اسناد با استاندارد بین‌المللی ایزو ۲۱۴. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

لنکستر، ف. (۱۳۸۳). آیا نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی، آینده‌ای خواهند داشت؟. ترجمه الف اصنافی. مجله الکترونیکی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران. ۳(۲).

مختاری، ح. (۱۳۸۲). انطباق چکیده مقاله‌های مجلات دانشگاه‌های علوم پزشکی با دستورالعمل ونکوور و استاندارد ایزو ۲۱۴. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.

Hans-V,D.L; Onwuegbuzie,A.J. (2010). Quality of abstract in articles submitted to a scholarly journal:A mixed methods case study of the journal research in the school.library and information. *science research*, 32, 53-61.

Hartley,J;Betts,L. (2009).Common weaknesses traditional abstract in the social science. *journal of the American society for information science*, 60, 2010-2018.

Hawkins, T.; Larson, S, E.; Caton, B. Q. (2003). Information Science abstracts: Tracking the literature of information science. Part 2: A new taxonomy for information scienc, *Journal of The American Society for Information Science and Technology*, 54(8), 771 - 781.

Jacsó, P. (2006). Open access to scholarly indexing/abstracting *information. Online Information Review*. 30(4), 461 - 468.

Tibbo.H.R. (1992). Abstracting across the 9 disclines: a content analysis of abstrscts from the natural sciences; the social sciences, and the humanities implication for abstracting. *library and information science research*, 14, 31-59.

Sauperi,A.et al (2008). Componentns of abstract logical structure of scholarly abstract in pharmacology,society. *journal of American society for information science and technology*.9(9), 1420.

